

Systematiskt arbetsmiljöarbete (5 §)

5 § i Arbetsmiljöverkets föreskrifter om systematiskt arbetsmiljöarbete (SAM) finns det regler om arbetsmiljöpolicy, kunskaper och hur arbetsgivaren regelbundet ska undersöka och bedöma vilka risker som kan förekomma i verksamheten. Där finns det också regler om att arbetsgivaren ska vidta åtgärder för att komma till rätta med risker.

SAM är grunden i arbetsmiljöarbetet

Arbetsgivaren ansvarar för att det i alla skolor och förskolor, och centralt i kommunen, pågår ett systematiskt arbetsmiljöarbete (SAM). Rektorer och förskolechefer har oftast ansvar för det lokala arbetets utförande. Kommunfullmäktige respektive kommunstyrelse har som representant för arbetsgivaren det yttersta arbetsmiljöansvaret.

Det systematiska arbetsmiljöarbetet ska ske i samverkan med arbetstagarare och skyddsombud. SAM ska ingå som en naturlig del i den dagliga verksamheten och omfatta alla förhållanden som har betydelse för arbetsmiljön. Detta innefattar naturligtvis också den organisatoriska och sociala arbetsmiljön.

SAM illustreras ofta som ett hjul, vilket symboliserar att arbetsmiljöarbetet är en kontinuerlig process med återkommande aktiviteter. De centrala aktiviteterna är:

- undersökning av verksamheten
- bedömning av de risker som synliggjorts vid undersökningen
- åtgärder för att minska riskerna - om inte åtgärderna genomförs omedelbart ska en skriftlig handlingsplan upprättas
- kontroll av att åtgärderna faktiskt har bidragit till en bättre arbetsmiljö.

En skriftlig arbetsmiljöpolicy ska upprättas som beskriver hur arbetsförhållandena ska vara och hur SAM ska genomföras. Denna policy ska ses över årligen, gärna i samband med den årliga uppföljningen av det systematiska arbetsmiljöarbetet.

SAM ska vara en faktor i styrningen av verksamheten där exempelvis ekonomi, miljö och kvalitetssystem kan vara andra faktorer. Det innebär att SAM bör integreras i budgetprocessen. Det ska alltså finnas ett arbetsmiljöperspektiv och vid behov riskbedömningar när resurser fördelas till skolor/förskolor och även inom verksamheterna, exempelvis vid tjänstefördelningen. Central och lokal samverkansgrupp eller motsvarande är naturliga fora för att diskutera dessa frågor.

Central ledning ska sörja för att rektorer och förskolechefer omfattas av ett systematiskt arbetsmiljöarbete.

Läs mer om SAM hos Arbetsmiljöverket.

SAM ska genomsyra organisationen

Parterna bakom Skol-OSA vill understryka vikten av att central ledning tar ett övergripande ansvar för arbetet i hela kommunen genom en dialog mellan central nivå och kommunens skolor/förskolor. Frågor om den organisatoriska och sociala arbetsmiljön behöver genomsyra hela organisationen och inte ensidigt bli en lokal angelägenhet för skolledarna. Detta kan exempelvis ske genom att företrädare för central ledning/central HR-funktion regelbundet träffar skolans/förskolans samverkansgrupper och för samtal om det lokala arbetsmiljöarbetet. Det är en stor fördel om den centrala företrädaren har god kompetens i arbetsmiljöfrågor så att ett lärande samtal kan hållas och det lokala arbetsmiljöarbetet stimuleras. I detta samtal kan även data och information samlas in till den årliga centrala uppföljningen av kommunens systematiska arbetsmiljöarbete.

Mer om att arbeta med SAM

Den organisation som beslutas under våren får konsekvenser för arbetsmiljön under kommande läsår. De erfarenheter som finns från arbetsmiljöarbetet föregående år ska därför tas tillvara i planeringen inför nästkommande år. Det kan exempelvis röra sig om att klasser/grupper kräver mer bemanning eller att det uppstått problem kring vikarier. Detta är viktigt att beakta när arbetet organiseras och i det systematiska arbetsmiljöarbetet.

I det systematiska arbetet sker en dokumentation av de åtgärdsbehov som upptäcks. Åtgärder ska vidtas så fort som möjligt eller föras in i en handlingsplan. Det ska också följas upp om de åtgärder som vidtagits haft önskvärd verkan eller om något mer behövs göras.

Skolan och förskolan är komplexa verksamheter som många gånger är svåra att överblicka. Den lokala samverkansgruppen behöver säkerställa att de arbetsmiljöfrågor som lyfts av de anställda tas om hand och inte fastnar i andra grupper och möteskonstellationer. Som enskild lärare och medarbetare ska du i första hand tala med din närmaste chef med synpunkter och frågor som gäller arbetsmiljö. Om problemet inte åtgärdas bör du kontakta ditt skyddsombud.

Arbetsmiljöuppgifter bör fördelas inom kommunen och även inom skolor och förskolor. Det är viktigt att komma ihåg att de som får fördelningen ska ha kunskaper, befogenheter och resurser. Arbetsgivaren ansvarar för detta. Central ledning behöver alltså förvissa sig om att rektorer och förskolechefer har tillräckliga förutsättningar i arbetsmiljöarbetet. De behöver kunna åtgärda det som eventuellt brister. Om skolledare fördelar arbetsmiljöuppgifter inom egen enhet, behöver de på motsvarande sätt förvissa sig om att den som ska utföra uppgiften har de förutsättningar som krävs.

Chefer behöver speciella kunskaper om arbetsmiljöarbetet. Kommunens centrala ledning ansvarar för att cheferna har kännedom om den lagstiftning de omfattas av,

bland annat arbetsmiljölagen, systematiskt arbetsmiljöarbete (AFS 2001:1) och de föreskrifter som gäller för verksamheten.

Även om den högsta ledningen kan fördela ut arbetsmiljöuppgifter har den fortfarande kvar det juridiska arbetsmiljöansvaret. Det innebär att på övergripande nivå förvissa sig om att ett tillfredsställande systematiskt arbetsmiljöarbete pågår i alla skolor och förskolor och att detta arbete resulterar i en god arbetsmiljö.

Skol-OSA: Ett skolanpassat stödmaterial till Arbetsmiljöverkets föreskrifter om Organisatorisk och Social Arbetsmiljö (AFS 2015:4)

Informationen riktar sig särskilt till dig som jobbar med arbetsmiljöfrågor i skolan och förskolan. Här finns råd, tips, tolkningar och stöd för skolledare och ombud i lokal och central samverkan/MBL/skyddskommitté.

Skol-OSA är ett partsgemensamt projekt mellan Sveriges Kommuner och Landsting (SKL), Lärarförbundet och Lärarnas Riksförbund.

I skol-OSA finns texter som utvecklar och förklarar OSA:s paragrafer. Här finns också texter som riktar sig direkt till lokala och centrala samverkansgrupper, skyddskommitté eller motsvarande. Tanken är att ombud och chefer ska kunna läsa mer om OSA-paragraferna, men också få reda på hur man kan jobba med OSA i skolan och förskolan så att arbetsmiljön blir bättre.

I skol-OSA finns en verktygssida där du kan hitta olika verktyg för arbetsmiljöarbete, exempelvis OSA-checklistor och förslag till riskbedömningar.

Läsanvisning: text hämtad från föreskriften är markerad med kursiv stil.

Bakgrund

Arbetsmiljöverket har den sista mars 2016, utfärdat nya föreskrifter, Organisatorisk och social arbetsmiljö (OSA), AFS 2015:4. Människor ska inte bli sjuka på grund av exempelvis ohälsosam arbetsbelastning eller kränkande särbehandling.

Avtalsparterna (SKL och Lärarnas Samverkansråd) valde i november att prolongera HÖK 12 och tillsatte i samband med detta fem arbetsgrupper. En av dessa arbetsgrupper handlar om arbetsmiljö och ansvarar för att utarbeta ett stödmaterial med utgångspunkt i OSA för förskolans och skolans verksamhet. Parterna vill understryka det gemensamma ansvaret för ett väl fungerande systematiskt arbetsmiljöarbete i samverkan och ser positivt på de nya föreskrifterna. Föreskrifterna är tydliga och konkreta och kan på så sätt bidra till en god utveckling ifråga om att förebygga ohälsa.

En god organisatorisk och social arbetsmiljö gynnar även förskolans och skolans måluppfyllelse.